

Karjalan kyliä kiertelemässä

Kokonpesä salmen suussa

Kokkosalmi oli aikoinaan yksi suuren Tuoppajärven kolmestatoista rantakylästä. Se ei ole vielä täysin sammunut, mutta nykyisin varjo entisestään. Vanhassa Kokkosalmen kylässä elämä päättyi kuitenkin oikeastaan sotavuosiin.

Kylä sijaitsi Kiestingissä Tuoppajärven luoteiskulmauksessa. Talot olivat ryhmitellyt pitkän kapeahkon salmen kahta puolta. Salmen jatkona on pienehkö, vajaan kolmen kilometrin pituinen Kokkojärvi, ja sen itäpuolella kohoaa komea Kokkovaara. Salmen suussa kasvoi aikanaan suuri mänty, jossa oli kokon (kotkan) pesä. Siitä kylän sanottiin nimensä saaneen.

Kokkosalmen kylä oli kooltaan keskisuuri, talojen määrä vaihteli kahden puolen kolmekymmentä. Kirikköä tai tsasounaa siellä ei kuitenkaan ollut. Lähimpänä oli 15 virstan päässä sijaitseva Kiestinkin Pyhän Tapanin kirkko. Siellä rahvas kävi tavallisesti rostuon ja Äijänpäivän aikaan.

Ensimmäinen kansakoulu kylään perustettiin v. 1912. Siihen tuli opettajaksi venäläinen Serafima Aleksejevna jostakin Kemin puolesta. Hän ei osannut kuin muutaman sanan karjalaa, mutta oli sivistynyt, hyväluontoinen ihminen, opettajana vaatava. Oli harvinaista, että tällainen opettaja Karjalaan lähetettiin.

Virkamiehiä kylässä oli kaksi, kyläkassan hoitaja ja järjestysmies. Molemmat olivat palkattomia kunniavirkoja, jotka täytettiin kyläkoukoksessa.

Kyläkoukoksia pidettiin tarpeen vaatiessa, ehkä 5—6 kertaa vuodessa, kun oli päätettävä esim. kylän yhteisistä yhteisniityistä, kalastuspaikoista, siltojen korjauksista tai mellitsän käytöstä.

Kiestingin kunta jakautui kolmeen veropiirikuntaan; I Kiestingin, II Vaarakylän ja III Jelettijärven veropiirit. Kiestingin veropiirikuntaan kuuluivat kirkonkylä, Kokkosalmi, Lohilaksi, Lohivaara, Pinka, Lampahinen, Nilmilaksi, Salmi ja Tsolma. Vaarakylän veropiirikunnan muodostivat Vaarakylä, Kiisjoki, Suurijärvi, Valasjoki, Kämpäli, Kanainen, Ponsi ja Sohjanansuu.

Kokkosalmen kylää Kokkojärven länsirannalta nähtynä elokuussa 1941. SA-kuva.

Jelettijärven veropiirikunnan kylät olivat Jelettijärvi, Heinävesi, Soapkajärvi (Lakkijärvi), Leipäniemi, Priitsasaari, Kyyrölä, Mossa, Särkiniemi, Pohjoissuurijärvi ja Ahvenlahti.

Kylän talot ja asukkaat

Vuosisadan vaihteessa Kokkosalmen kylässä oli Mari Kotkansalon, ent. Sergejeff o.s. Kuzminin mukaan 28 taloa. Mariaa haastatteli Maiju Keynäs Oulun Hintassa 19.6.1940.

- 1) Kuzmala (kauppatalo)
- 2) Homa Kotkansalon kotitalo
- 3) Grigorin (sedän) talo
- 4) Triifanan talo
- 5) Vanhapiika San Marian mökki (kyläläisten tekemä)
- 6) Omelien talo
- 7) Manjan Mikon talo
- 8) Jepifein talo
- 9) Hourolan talo
- 10) Ortjolan talo
- 11) Savinan talo
- 12) Mattilan talo
- 13) Prokon talo
- 14) Toroffielan talo
- 15) Kusmovnan talo
- 16) Lukan talo
- 17) Pekkalan talo

- 18) Timohkan talo
- 19) Mauran talo
- 20) Karpan talo
- 21) Ahhaapeilan Jussin talo
- 22) Ahhaapeilan talo
- 23) Miihhein talo
- 24) Jermein talo
- 25) Riion talo
- 26) Timolan talo
- 27) Jehhimein talo
- 28) Niemen pojan talo.

Varakkaimmat talot olivat Kuzmanala, Homa, Karppa ja Pekkala. Mainittakoon, että Kokkosalmen kylä oli vanhojen kertomusten mukaan ylipäätäänkin verraten varakas. Nälkäaikoinakaan siellä ei tarvinnut syödä pettua eikä nähdä nälkää.

Lisätietoja kylän asutuksesta saamme Homa Kotkansalon laatimasta henkilöluettelosta, joka on peräisin vuodelta 1921:

Nimi	Perhe
1) Antti Ivanoff	10 henk.
2) Mikki Sergejeff	13 "
3) Miitrei Martinoff	5 "
4) Huotari Martinoff	12 "
5) Oskar Martinoff	8 "
6) Makarie Martinoff	7 "
7) Teppo Sergejeff	2 "
8) Homa Kotkansalo	10 "
9) Huotari K. Sergejeff	6 "
10) Ivan Ivanoff	2 "
11) Paavo Majava	5 "

- 12) Mihhei Semenoff 6 "
- 13) Jermei Martinoff 4 "
- 14) Ivan G Sergejeff 2 "
- 15) Pekka Martinoff 3 "
- 16) Niikkana Ivanoff 6 "
- 17) Simo Kotkanranta 9 "
- 18) Mikko Sergejeff 4 "
- 19) Teppo Sergejeff 2 "
- 20) Ivan Kr Sergejeff 4 "
- 21) Marinja Antonova 1 "
- 22) Iisakki Martinoff 12 "
- 23) Homa Nik Sergejeff 6 "
- 24) Gavine Sergejeff 3 "
- 25) Matro Sergejevna 4 "
- 26) Vasili Nikanoff 6 "
- 27) Ivan Sergejeff 6 "
- 28) Kustu M. Sergejeff 5 "
- 29) Oskar Kr Sergejeff 9 "
- 30) Olona Afanasjevna 3 "
- 31) Aleks K Sergejeff 7 "

Yhteensä 182 henkeä

Näistä perheistä suurin osa lähti vuonna 1992 Suomeen. Oulun poliisilaitoksen arkistomateriaalissa (matkatodistuksen saaneiden luettelo) esiintyy kymmenien kokkosalmelaisten nimet.

Maatalous ja karjanhoito

Kylän pääelinkeino oli maanviljelys. Pellot olivat verottomia ja ne kulkivat samas-

sa suvussa täydellä omistusoikeudella. Niitä ei saanut kuitenkaan velasta ryöstää. Jollei ollut rintaperillisiä, maan sai myydä suvun ulkopuolelle, mutta enintään 40 vuodeksi.

Metsämaat olivat valtion omaisuutta. Kyläkunnalle annettiin valtion puolesta kymmenen tukkipuuta vuodessa kutakin savua kohti. Halkoja sai kukin sensijaan ottaa niin paljon kuin tarvitsi.

Vuonna 1913 erotettiin metsistä erilleen kyläkuntaloheet. Ne oli tarkoitus siirtää kokonaan kylien hallintaan, mutta seuraavana vuonna syttyi maailmansota, jonka vuoksi käyttösääntö jäi vahvistamatta ja hanke vallankumouksen myötä raukesi kokonaan. Laidunmaina metsät olivat vapaassa käytössä.

Ruis ja ohra olivat pääviljalajit. Kauraa viljeltiin vähän ja sekin käytettiin rehuksi. Vehnä, samoin hennettä tuotiin Venäjältä. Perunan ja nauriin osalta kylä oli omavarainen. Kaskiviljelys oli loppunut jo viime vuosisadan puolella; oli siirretty kokonaan peltoviljelykseen. Työkaluina olivat aatra, astuva (puusta tehty karhi), kuokka, viikate, sirppi ja harava.

Mari Kotkansalon synnyinkoti Kuzmanala oli kylän suurin talo vuosisadan taitteessa. Karjaa oli seuraavasti: 8—9 lehmää, 3 sonnia, 5 vasikkaa,

Tie Kiestinkiin, vas Kokkojärvi. SA-kuva.

2 hevosta, suuri määrä poroja sekä toistakymmentä lammasta, joiden lukumäärä kesäaikaan kohosi kolmiinkymmeneen. Sikoja ja kanoja ei Kokkosalmessa ollut. Niitä pitivät yleensä vain virkamiehet (kirjuri, pappi, välskäri jne. Sianlihaa toki syötiin, mutta sitä tuotiin rahtikuormissa Suomesta.

Kesäisin koko kylän karjakaivi yhteislaitumella metsässä. Sitä kaitsemaan palkattiin paimen. Marin lapsuusaikoina paimenen palkka oli 80 kopeekkaa lehmältä ja 40 kopeekkaa lehmävasikalta ynnä ruoka ja vaatteet talosta. Paimen lähti karjan kera metsään aamulla neljän aikaan ja palasi illalla 7—8 aikaan.

Kalastus ja metsästys

Kalastus oli maanviljelyksen ohella tärkeä; olihan kylä suuren Tuoppajärven tuntumassa. Syyskalastuskausi alkoi elokuussa ja kesti lokakuulle saakka. Kalalla oli silloin neljä

Uutta Kokkosalmea Sohjanankoskelta Kiestinkiin johtavan maantien varressa (kuva: Pentti Keynäs).

venekuntaa. Kaksi niistä pyydysti Tuoppajärven selkäkorkoloilla, kolmas venekunta piti muikkuverkkoja ja pitkäsiimaa ja neljäs oli nuottahommissa. Marraskuusta joulukuun pyydettiin rysillä siikaa Sohjanjoesta, myöhemmin alkutalvesta madetta. Helmikuusta toukokuulle oli kalastus melko vähäistä. Heinäntekoaikaan kalastettiin vain sen verran, että oli tuoretta kalaa syötäväksi.

Metsästäystä ei kovinkaan paljon harrastettu. Elokuussa alkoi ansa- ja ritapyynti. Kullakin oli omat ansapaikkansa, jonne toisten ei sopinut mennä.

Kokkosalmen kyläkauppa

Kuzmanalan talossa oli kylän ainoa kauppa. Siinä myytiin jauhoja, ryynejä, saippuaa, vaatevaraa, astioita jne. Kauppaa hoiti Marin isoisä.

Kotikaupan perustamista varten piti siihen aikaan hankkia valtiolta joko I, II tai III luokan kauppanpito-oikeus. Vero oli vastaavasti 300, 75 ja 16 ruplaa. I ja II luokan kaupat saivat harjoittaa sekä vähittäis- että tukkukauppaa.

Kauppavarat ostettiin Pietarista, Vienan kaupungista ja Suomesta. Kävivätpä Kuzmanalan miehet kauppamatkoilla Aunuksessa saakka, Sungun kuuluisilla markkinoilla.

Kauppamatkat Pietariin tehtiin Suomen kautta. Vienan kaupunkiin mentäessä kuljettiin ensin Kierettiin ja jatkettiin siitä laivalla määränpäähän. Talvisin isoisän veli Romana, tämän kaksi poikaa ja isän veli Tero ajoivat poroilla jauho- ja hamppukuormia Kieretistä Kokkosalmeen ja Kuusamoon saakka. Tällaisia rahtimatkoi tehtiin 2—3 vuodessa.

Elämänmeno ennen sotia

Keitä kylässä eli ennen sota-aikaa? Kokkosalmessa v. 1919 syntynyt Matrona Makarovna Sidorova (haastattelu Gennadi Kundozero, Kiestinki) muistelee:

1) Sergejevin talo (isoisä Karppa, jonka kaksi tyttärelä on ja Sohva jäivät Karjalan kapinan jälkeen Suomeen).

2) Ahapein naini ja hänen miehensä äitinsä Hekla viiden

lapsensa kera. Mies oli aivoin kuollut.

3) Semjonovan talo (Mihei naisensa kera, vanhapiika Parassie, ikäpoika Timo ja hänen vaimonsa Joudokei. Heillä oli neljä lasta: Pavliikka, Okahvei, Anni ja Tamara.

4) Sergejevan Jeremein talo (isäntä Jeremei, vaimo ja otto-tyttö Joutokei).

5) Riijon talo (vaimo Anissa, heillä tytär Anni ja kotivävy Niikkana. Riijolla ja Annilla oli paljon lapsia. Konsa sota alkoi, talossa asui kaikkiaan 14 henkeä: Varvana, Simana, Miikkula, Joutokei, Jeukenie ja Iro. Entinen sukunimi oli Sergejev, muutui kotiväyven tultua Ivanoviksi).

6) Mikittä Ivanovin talo. Siinä asui Mikittä Ivanov naisensa kera. Heillä oli seitsemän lasta: Huotari, Iivana, Ortjo, Sakari, Veruska ja Fedosja ja Tatjana.

7) Sergejevin (kun sota alkoi, talo oli jo tyhjä). Outilla ja Mikitällä oli lapsia seitsemän: Anissa, Mikko, Tero, Maura, Tatjana ja Kauro.

8) Huotari Martinovin talo (vaimo Iro ja seitsemän lasta: Napu, Iivana, Oleksei, Pavliikka, Antti, Kolja, Anni ja Vassilei).

Talot sillan tällä puolen:
9) Olga, Eemeli, Lilja, Sohja ja Katti.

10) Ossippa Sergejev, jolla kuusi lasta: Vassilei, Puavila, Maura, Tatjana, Sohja ja Iro.

11) Stekan talo; naini Palaka ja neljä tyttöä: Hekla, Manjukki, Jouki ja Taimi.

Kokkosalmen taistelussa 22. tammikuuta 1922 puna-armeijan joukot pakottivat väliaikaisen hallituksen hajanaiset yksiköt vetäytymään Kiestingin suunnalta. — Muistomerkki seisoo Kiestingin kalmismaalla.

12) Lukan talo, jossa elivät ukko Jukka vaimonsa Muarien kera kahdestaan.

13) Vaskon talo; Vassilei ja vaimo Krestinän tyttären kera.

14) Iivana Martinovin talo; Iivana isäntä, naini Joutokei ja

seitsemän lasta; ainakin Apro, Pekka, Mikko, Joutokei, Olga.

15) Vassilein talo; Tässä talossa eli näiden tietojen kertoja Matrona Makarovna, konsa oli lapsena. Isä oli Makarej, äiti Parasei, Vassilei-pojalla oli

Olona Sergejevna muistaa vielä vanhan Kokkosalmen asiat.

vaimonsa Oljona. Lapsia kaksi, Kolja ja Sojha.

16) Mitrofanovin (tai Alekseinin) talo; naini Marusja ja lapsia viisi: Valja, Jevgeni, Iivana, Vera ja Tamara. Konsa sota alkoi, talo oli jo tyhjä.

17) Kuzminain talo; siinä oli kaksi vanhaa mummua, Anni ja Oljona.

18) Grigorjeisen talo; siinä eli Ivan Grig. Sergejev vaimonsa kera. Lapsia ei ollut.

19) Romana Sergejevin talo; Tämä perhe muutti monta vuotta ennen sotaa Kannalahteen, Umbaan. Romanan vaimo oli Iro ja lapsia perheessä Tamara, Jouki, Berta ja Marina.

20) Trohkima Sergejevin talo; muamo Outi, vaimo Liisa ja kolme poikaa. Perheenpää kaatui sodassa.

21) Vassilei Nikkanovin talo, jossa emäntänä oli Tatjana. Lapsia oli heillä 12.

22) Savina Sergejevin talo; muamo, vaimo ja kolme lasta: Hekla, Taimi ja Oleksei.

23) Isossima Martinovin talo.

24) Viimeinen talo oli kanakahalla. Siinä eli yksinään suomalainen nainen Marija (132).

Kokkosalmen kolhoosi oli nimeltään Traktori. Vuonna 1932 siinä oli mukana 21 taloutta ja 103 asukasta. Kolhoosin ulkopuolella oli yhdeksän taloutta, joissa yhteensä 72 henkeä. Suurimmat talot olivat jättäytyneet ainakin alkuvaiheessa pois. Punaisen Karjalan uutisten mukaan kulkivaikutus tuntui yhä voimakkaana. Syy oli johtajassa, jutussa arveltiin.

Kolhoosi harjoitti kalastusta Tuoppajärvellä. Sillä oli seuraavasti kalastusvälineitä: yli 300 verkkoa, 2 nuottaa, 60 mertaa ja suuri määrä onkia.

Vuonna 1933 Kokkosalmen kollektiivitalous oli koko Kiestingin piirin paras tienrakennustöissä; se täytti plaaninsa 102-prosenttisesti.

1930-luvun puoluepuhdistuksessa kävi ilmi, että eräissä Kiestingin kollektiivitalouksissa — nimeltä mainittiin Ruva, Särkiniemi ja Kokkosalmi — esiintyy edelleen luokkavieraiden aineisten hajoitus- ja tuholaistoimintaa. Siihen on kiinnitettävä vakavaa huomiota, vaati Punainen Karjala.

Entäs elämä sodan jälkeen?

"Ei ollut yhtenä talo, kun tänne evakuaasiasta tulimme", muistelee Olona Sergejev-

na, vanhan Kokkosalmen viimeinen eläjä. "No, tuolla vastarannalla oli", kertoo Olona viitaten Kokkojärvelle, "siellä oli kolme talo. Nyt keväällä (1944) poltettiin se Isossiman talo. Mit lienöy huligaanit".

Evakkomatka Arkangelin alueelta tultiin keväällä 1946. Siellä ei karjalaisia aluksi hyvin otettu vastaan. Ei tahdottu edes pirttiin laskea. "Ensin näkimmä lujia nälköä, kun meil-

le ei annettu työtä, mutta siitä aloimma työpäivällä suaha leipyyä, perunoa ja muuta. No, siitä myö elimmä jo nitsevo", kertoo Olona.

Kun Kokkosalmen evakot palasivat kotikyläänsä, talot oli poltettu. "No, myö aloimma asumukset noista nemetsköin taloista, jotka olivat lahen perässä tien varressa. Ne riitsimmä, niistä luajimma omilla ksillä tsikon kera. Päi-

vät kolhosassa, yöt omissa töissä. Niin piti piästä omalle paikalle elämään".

Ennen sotaa kylässä elettiin hyvin. Silloin vielä saatiin kalaakin. Entä nykyään? "Nyt Sohjanankosken kalakolhoosi on pyytänyt Kokkojärven tyhjiin. Jos sattuu hauki, kaksi, niin hyvä", kertoo Olona Sergejeva.

SAKARI VUORISTO

Kokkosalmen neuvostotilan surullinen tarina

Kokkosuolla liikkui vielä 1930-luvulle tultaessa kurkia, aniharvoin ihmisiä. Tälle suolle perustettiin vuonna 1929 Kokkosalmen sovhoosi. Suon saarekeeseen rakennettiin isoja 2-kerroksisia taloja työläisten asunnoiksi ja kulttuuriloiksi, ja suota ryhdyttiin kivistämään pelloksi.

Kokkosalmen neuvostotila toimi Kiestingin ORS:n eli työläisvaruseluosaston alaisena aputaloutena. Oma viljelysmaata sillä oli 103 hehtaaria ja toiminnan loppuvaiheessa oma traktori "Clentrak".

Kokkosalmen neuvostotila luovutettiin Karellesin aputaloudeksi sillä tarkoituksella, että tämä Karjalan suurin talousjärjestö ryhtyisi sitä kehittämään, kirjoitti Punainen Karjala marraskuussa 1934.

Hyvät lähtöasetelmat

"Kokkosalmen tilalla olisi hyvät edellytykset kehittyä suurtilaksi. Maata sille kuuluu lähes 7 000 hehtaaria, josta viljelyskelpoista suota noin 5 000 hehtaaria. Suota on kivistetty noin 143 hehtaaria.

Miten olemassaolevia mahdollisuuksia on käytetty hyväksi? Viime vuonna (1933) kylvöala oli kaikkiaan 96 hehtaaria, mutta kuluneelle viljelyskaudelle kylvettiin vain 63 hehtaaria. Mistä kylvöalan supistuminen sitten johtui? Tilan johto vastaa: vetovoiman puutteesta.

Tulevan vuoden kylvöala käsittää: kauraa ja vikkeriä korsirehuksi 100 ha ja jyväksi 15 ha, juurikas- ja vihanneskasveja neljä hehtaaria, rehujuurikkaita neljä hehtaaria, painorehukasveja ja perunaa — molempia seitsemän hehtaaria, sysyruista 10 hehtaaria. Tämän lisäksi tullaan kylvämään monivuotista kylvöheinää 40 ja yksivuotista 20 heh-

taaria. Kun ottaa huomioon aiempien vuosien sadon (esim. perunan osalta 113,5 sent. hehtaarialta), määrä on riittävä.

Karjaa tilalla ei vielä ole riittävästi: 24 lehmää, 12 hiehoa, siitossanni, yksi vasikka ja 14 työhevosta. Tälle karjalle varattiin vikkerikauraa 84 tonnia, painorehua 82 tonnia ja lehtirehua 20 tonnia.

Kun ottaa huomioon tilan hevosten määrän ja ettei mekaanista vetovoimaa ole, ymmärtää puheet vetovoiman puutteesta. Kokkosalmeen lähetettiin syyskuun puolivälissä avuksi traktori, joka kuitenkin oli niin huonossa kunnossa, että se oli kiireisimmäksi työajaksi lähetettävä korjattavaksi".

Jos oli puutteita tuotannossa, niitä oli lehtikirjoitusten mukaan myös yhteiskunnallisessa kasvatuksessa. Oson ja Moprin työ on aivan liian heikkoa. Kokkosalmen tilalla paikallisiin oloihin katsoen tilava punanurkka, mutta jo pitemmän aikaa käyttämättömänä. "Ikkunat ovat rikki ja lunta sataa sisälle".

Hälyttävä tilanne

Kevään 1934 kylvötyöt olivat koko Kiestingin piirissä myöhässä, mutta erikoisen hälyttävä oli tilanne ORS:n Kokkosalmen neuvostotilalla. Sen kylvösuunnitelma oli 164 ha, mutta kauraa oli vain 14 tonnia 29 tonnin asemasta, ja siemenperuna puuttui kokonaan. Apulantaa oli 40 tonnia — ja sekin Louhen asemalla — ja tarve 160 tonnia. Maatalouskoneet ja kalusto ovat remonteeraamatta. Näin totesi NK(b):n Kiestingin tpk täysistunnonsa.

Tilanne ei ollut toukokuun lopulle tultaessa Punaisen Karjalan uutisten mukaan paljoakaan parantunut:

"Neuvostotilan kylvöplaani on runsaat 160 hehtaaria. Tähän määrään on muokattava lisää raakamaata 59 hehtaaria. Siemeniä kylvöjä varten tarvitaan kauraa 22,5 tonnia, ohraa 0,75 tonnia, perunaa kolme tonnia sekä juurikasvien siemeniä 16 kiloa. Apulantaa 160 tonnia.

Siemeniä oli kuitenkin vain puolet tarvittavasta määrästä ja niillä voidaan kylvää ainoastaan 71 hehtaaria. Apulantaa vain 20 tonnia.

Puuttuva siemenmäärä oli Kiestingissä. ORS:n johtaja Grigorjev ilmoitti, että ne toimitetaan Kokkosalmeen vasta, kun Tuoppajärvi on vapautunut jäistä. Silloin se on liian myöhästä, Punaisen Karjalan kirjeenvaihtaja aivan oikein huomautti.

Vielä huonompi oli tilanne maatalouskoneisiin nähden. ORS:n molemmat traktorit olivat rikki, toinen Kiestingissä ja toinen Kiestingin-Louhen maantiellä 46 kilometrin päässä.

Grigorjev lupasi, että traktorit korjataan, ja kuljetetaan keväällä laivalla Kokkosalmeen.

"Nyt kun siis ei ole traktoreita, kylvöihin tarvitaan 60 hevosta. Niitä on Kokkosalmen vain 16. Työvoimaa tarvitaan 60 henkeä, mutta on vain 15 henkeä.

Kokkosalmen neuvostotilan johtajaa tov. Väinölää tilanne ei kuitenkaan huolestuta, Punainen Karjala ihmetteli. "Hän odottaa, että työvoimaa tulee itsestään ja ORS toimittaa siemenet ja koneet. ORS taas väittää, että kaikki vastuu kuuluu tov. Väinölälle".

Lopputuloksena oli, että Kokkosalmen neuvostotila jäi kylvösuunnitelman toteuttamisessa viimeiseksi. Plaanin mukaan piti kylvää 135 ha vikkerikauraa, mutta kylvettiin vain 5 ha. Kokonaiskylvöala